

Wees niet hoogmoedig, maar vrees.

Preek voor Israëlzondag

drs. W.P. de Groot, Oosterhout

Opmerkingen vooraf. Deze preek kan worden gelezen op een Israëlzondag (de eerste zondag in de maand oktober). De preek is echter zo geschreven dat hij eventueel ook goed kan worden gebruikt op een andere zondag in het jaar.

Op de Israëlzondag, maar nog meer op een andere zondag in het jaar, is het wel aanbevelenswaardig dat er voorafgaand aan de preek op wordt gewezen dat in deze dienst speciale aandacht wordt gegeven aan onze relatie met Israël. Omdat vaak bij het woord "Israël" allereerst aan de staat Israël wordt gedacht, verdient het ook aanbeveling om te zeggen dat in deze preek de gemeente bij het woord "Israël" vooral aan het volk Israël moet denken. Bedoeld is het joodse volk dat in de bijbel wordt genoemd en door de eeuwen heen wereldwijd verbreid is.

Om de dienst nog meer in het teken van de relatie van Kerk en Israël te zetten, zou rond deze dienst aan de gemeente informatie kunnen worden verstrekt over het werk van de deputaten "Kerk en Israël" en het Centrum voor Israëlstudies, waar onze kerken in participeren. Voor ideeën hiervoor is het nuttig om de hiernavolgende websites van beide instanties te raadplegen.

www.kerkenisrael.nl en www.centrumvoorisraelstudies.nl

W.P. de Groot

Tekst: Romeinen 11 vers 20 B:

NBG: Wees niet hoogmoedig, maar vrees!

HSV: Heb geen hoge dunk van uzelf, maar vrees.

Liturgie:

Bijbellezing: Romeinen 11: 11 – 24 en 33 – 36. (NBG of HSV)

Er kan bij deze preek worden gedacht aan de volgende liederen:

Psalm 80 vers 1, 6 en 7 (NB) (1, 9 en 11 OB)

Psalm 87 (NB of OB)

Psalm 90: 1 en 8 (NB) (1 en 9 OB)

Psalm 105: 1, 2 en 3 (NB) (1, 4 en 5 OB)

Psalm 131 (NB of OB)

LvdK 68 (Lofzang van Simeon)

LvdK 305

Wees niet hoogmoedig, maar vrees.

I

Hoogmoed! Nee, je wilt niet graag dat ze je daar van beschuldigen. Dat is een nare eigenschap, waar ze ons niet van moeten verdenken. Het was zelfs één van de zeven zonden die in de middeleeuwse theologie genoemd werden als *hoofdzonden*. Hoogmoed, daar hebben we een hekel aan. Hoogmoed is de overschatting die mensen kunnen hebben van zichzelf en hun mogelijkheden. Het is het gevoel meer te zijn dan een ander, het gevoel beter te zijn of groter of voornamer. Nee, daar moeten ze ons niet van beschuldigen en we protesteren wanneer dat toch gebeurt.

En toch... Hoogmoed sluipt snel bij mensen binnen. Bij kinderen zie je het al. Wanneer ze vergelijkingen maken en conclusies trekken die goed uitvallen voor henzelf: ons huis is groter, onze auto is sneller, onze tuin is mooier..... Volwassenen presenteren het vaak geraffineerder, meer verhuld, maar het blijft hoogmoed. Ook die terloopse opmerkingen waarin je je eigen kwaliteiten vergelijkt met die van anderen, die het minder goed doen.

De kerk is er ook regelmatig niet aan ontkomen om bij verschillen en conflicten een hoogmoedige houding te tonen. Zelfs waar door oprechte liefde voor de waarheid wegen uiteen gingen, konden kerkmensen soms ertoe overgaan om uit de hoogte en minachtend te spreken over anderen. De

bedoeling was dan om aan te geven dat het bij die anderen niet veel voorstelde. Die anderen konden zich wel wat verbeelden, maar eigenlijk was de godsdienst bij hen van weinig waarde. Iets van zo'n houding was er al bij sommige christenen na de breuk die zich in Gods volk voordeed na Jezus' opstanding: de diepe scheiding tussen de joodse synagoge en de christelijke kerk. Velen in de synagoge wilden Jezus helaas niet als de messias erkennen. Dit bewerkte een breuk die diepe pijn gaf bij veel volgelingen van de Here Jezus. Maar helaas klonken er ook spoedig geluiden van de kant van de kerk, die neigden naar hoogmoed. Daarom waarschuwt Paulus hiertegen. Speciaal doet hij dat in de tekst van vandaag.

De apostel reageert op wat hij waarnam in de gemeente van Rome. Daar bleek een groep christenen met een verkeerde, nogal hooghartige houding naar het jodendom te kijken. Dat had voor hen helemaal afgedaan. Vroeger had God zich wel speciaal met het joodse volk bemoeid, maar dat was volgens hen nu voorbij. Dat was verleden tijd. Dat was nu toch achterhaald? Nu gaat God waarschijnlijk toch alleen verder met de christelijke gemeente? Zulke gedachten en vragen gingen bij sommigen in Rome min of meer rond.

Paulus bestrijdt echter deze eigengereide voorstelling dat God geen bemoeienis meer heeft met het joodse volk. "Heeft God Zijn volk verstoten? Volstrekt niet!" Zo begint hoofdstuk 11. Als één ding voor de apostel vast staat, dan is het Gods blijvende trouw aan Zijn volk. De apostel gaat nog verder. Wat God niet afschrijft, mogen wij ook niet afschrijven. Dat gebeurt echter wel wanneer mensen zich met een hoge dunk van zichzelf verheffen boven Israël, als een afgedane zaak.

Helaas is deze hooghartige houding vaker voorgekomen in de twintig eeuwen die op Paulus' tijd volgden. Denk maar aan de verguizing en de vervolgingen die de joden te verwerken kregen. Denk eraan dat de kerk zichzelf als een complete vervanging van Israël ging zien. Israël had als volk van God voor velen afgedaan. Van blijvende beloften van God voor dit volk wilde men vaak niet meer weten.

Tegen die hoogmoed moeten we ook in onze tijd blijven waarschuwen. Omdat hoogmoed altijd zonde is, maar zeker in onze verhouding tot Israël. Met Israël bedoel ik in deze preek dan vooral *het volk* van de Joden, wereldwijd. En als u goed luistert zult u in deze dienst ook merken dat het om meer gaat dan alleen een vermaning tegen een nare eigenschap. Het gaat zelfs om het hart van ons geloof! Een preek over dit volk is meer dan een beschouwing over een bijzonder volk. Ik hoop dat u door de preek heen ontdekt dat het gaat om een boodschap voor uw en mijn persoonlijke geloof!

II

Tegen de hoogmoedige houding verzet Paulus zich sterk in vers 17-19, vlak vóór de tekst. Daar gebruikt hij het beeld van takken die op een olijfbom zijn ingeënt. Zo is de gemeente van Christus als vreemde takken geënt op een oude boom, de boom van het verbond, dat God eens begon met Abraham en met zijn nageslacht, het volk der joden. Daar ligt de wortel. Wij zijn slechts takken. En zoals het geldt van iedere boom, geldt het ook hier: niet wij, als takken, dragen de wortel, maar de wortel draagt ons.

Het is voor Paulus duidelijk dat God in Israël zijn werk eeuwen terug begon en dat Gods trouw inhoudt dat Hij Zijn werk blijvend voortzet. Die trouw betekent tevens dat Hij bij de voortzetting van Zijn werk het beginpunt niet vergeet. De verbondsrelatie van God met Zijn volk blijft de ondergrond van Gods doorgaande werk in Israël en via hen in de christelijke kerk, wereldwijd. Door het werk van Jezus Christus en door het geloof in Hem mag de kerk zich ingeplant weten bij wat God deed in Israël. Dat houdt in dat wij zodoende met Israël "*voorgoed verbonden*" zijn. Die twee woorden vertellen precies wat Paulus bedoelde. "*Voorgoed verbonden*". Zo heet ook de brochure die de deputaten voor Kerk en Israël onlangs uitgaven.

Bij het beeld van die olijfbom voegt Paulus nog iets verrassends toe. Hij beschrijft een omgekeerde gang van zaken: een wilde tak is hier op een tamme boom geënt. In de tuinderspraktijk is het juist andersom. Daar worden takken van tamme planten geënt op een wilde boom. Dan kan die wilde boom zijn bruisende kracht in de tamme tak inbrengen. God verricht nu een wonder. De oude tamme boom van Zijn verbond doet juist in wilde loten, d.w.z. in gelovigen die uit de heidenen komen, iets moois groeien. Dat betekent dus dat wij in Nederland, hoewel oorspronkelijk heidenen, toch mogen delen in Gods werk. Dit is het wonder van Gods goedheid en genade. Wij kregen die plaats door inlijving in Gods werk, dat ooit begon in Israël.

In zeker opzicht zijn wij daardoor te typeren als mensen op een tweede plek en in zekere zin dus “van een tweede rang”. Nou, dat wil je toch niet graag horen in de kerk! Stel je voor: een tweede plaats voor ons! Dat klinkt als een belediging. Maar in historisch perspectief gezien is het wel zo. Gods eerste keus is Israël.

Stellig mogen wij geloven dat wij dankzij de Here Jezus Christus nu ook helemaal bij Gods volk mogen horen. Wij zijn gelukkig geen buitenstaanders meer, maar inwonend in Gods huis. Samen met Israël hebben wij in één Geest toegang tot God, de Vader. Zo staat het in Efeziërs 2. Maar dat neemt niet weg dat Paulus ons tegelijk die boom voorhoudt, waarin wij zijn ingeplant als wilde takken. Dat wil zeggen dat wij onverdiend, door Gods genadig ingrijpen in de loop van de tijd, hierin een plek kregen. Geen reden dus om hoog van de toren te blazen. Wij mogen wel meedoen. Maar dat is door Gods genade alleen.

In die oude boom van Gods werk zijn wel grote gaten gevallen toen Israël de weg van de HERE niet wilde gaan. God kwam toen namelijk tot het volk met Zijn oordeel. Er werden daardoor bij Israël takken weggebroken uit hun boom. Dat is telkens gebeurd. Paulus zag het met verdriet gebeuren.

Open plekken zijn er zodoende in de boom.

Maar dit volk is er toch nog altijd! Veel volken verdwenen door de eeuwen heen. Maar Israël, dat wil zeggen: *het volk van de joden*, bestaat nog steeds. Dat is het duidelijke signaal van Gods trouw tegenover Zijn volk, waarmee Hij eens Zijn verbond begon.

God de HERE is via Israël ook naar andere volken gegaan. Hij plantte toen gelovigen uit allerlei volken op de open plekken waar takken waren weggekapt; deze inplanting deed Hij tussen bestaande, oorspronkelijke takken van die oude boom. Zo luidt Paulus' beeldspraak. Dit gebeurde dankzij Jezus' werk, omdat Hij door Zijn verzoenend sterven dit mogelijk maakte. Zo mogen wij nu samen met Israël delen in Gods beloften.

Maar heel deze gang van zaken onderstreept wel dat wij, christenen uit de heidenen, onze positie moeten leren kennen als oorspronkelijke buitenstaanders. Wij mochten in de loop der tijd erbij gaan horen, maar door Gods genade alleen. Juist daarom is hoogmoed tegenover het volk van Gods eerste initiatief zo verkeerd. Hier past alleen een houding van ootmoed en nederigheid, met dankbaarheid tegenover God.

III

Die houding moeten christenen steeds weer leren. In Rome moest men dat toen al leren. Heeft de kerk het geleerd? Hebben u en ik het geleerd?

De houding die de kerk heeft ingenomen tegenover Israël is helaas vaak geen houding geweest van ootmoed. Eerder het omgekeerde. In plaats van een leven met een dankbare houding ten aanzien van de wortels van Gods verbond, vervuld met liefde voor Israël, was er vaak in de kerk een bewust zich afzetten tegen het joodse volk. Men voelde zich daar ver boven verheven. Zelfs de datum van ons paasfeest mocht niet meer samenvallen met die van het joodse feest. Europa heeft een dramatische geschiedenis gehad van zonden vol eigengereidheid en zelfverheffing van de christelijke kerk tegenover de joodse gemeente. Vaak gingen christelijke leiders voorop in de verguizing van het joodse volk. En tevens moeten we de vraag onder ogen zien hoe dit alles heeft meegewerkt aan een klimaat waarin de vreselijke verschrikkingen van Auschwitz konden gebeuren. Hoe kon zoiets ergs gebeuren in het christelijke Europa? Omdat velen, ook in de kerk, eigenlijk van het jodendom af wilden. Maar je kunt er niet van af! Omdat tak en boom en wortel in Gods plan verbonden blijven.

Wordt dit onder ons echt beseft? Waarschijnlijk zullen weinigen het falen van de kerk openlijk ontkennen. Of misschien denkt u: die fouten van vroeger maken wij niet meer. Wij zullen geen Joden vervolgen. Maar daarmee zijn wij nog niet op het niveau van Paulus, wanneer hij spreekt over zijn volk en over de takken die in de olijfboom zijn ingeënt.

In Paulus' woorden klinkt enerzijds veel verdriet over Israël dat Zijn messias niet aanvaardde. Maar tegelijk is er anderzijds bij hem een afkeer van iedere zelfverheffing tegenover Israël. Ook hoor je bij hem de duidelijke ondertoon van verwondering bij alles wat God gedaan heeft en nog steeds doet bij Zijn volk.

Juist als we de Here Jezus Christus hebben leren kennen als onze enige Redder uit de verlorenheid, leren we ootmoed en verwondering dat wij ook er bij mogen horen. Als ingeplante takken op open plekken, zien wij dat er door genade voor zondaren een plaats is bij Gods volk. Dan zal elke vorm van geestelijke hoogmoed uit ons leven verdwijnen. En zeker de hoogmoed tegenover het volk waar God ooit met Zijn verbondsinitiatief begon.

Zonden van hoogmoed steken juist als het gaat om onze verhouding ten opzichte van het volk Israël helaas snel de kop op. Wat weten we het snel beter! Het kan ook in de kerk gebeuren dat men vindt dat nu na meer dan een halve eeuw het praten over de vernietigingskampen en over de holocaust, wel een keer voorbij kan zijn. Alsof het joodse volk nu geen recht van spreken meer heeft om ons aan deze dramatische geschiedenis te herinneren. Zou daarmee weer niet een nieuwe vorm van hoogmoed tegenover Israël de kop opsteken? Hebben wij werkelijk begrepen hoe onze houding ten opzichte van Israël is geweest? En is de gemakelijkheid waarmee veel van ons falen in het verleden soms wordt genegeerd niet een nieuwe vorm van hoogmoed in onze fase van de geschiedenis? Wij leven in een tijd waarin alleen ootmoed en bescheidenheid ons op dit punt passen.

Contacten met Israël, zonder hoogmoed, in een geest van bescheidenheid zijn nodig. Kan dat? En kun je daarbij ook duidelijk blijven in ons getuigenis over de Here Jezus Christus? De deputaten voor Kerk en Israël willen dit alles beslist blijven doen. Ze gebruiken daarom graag de woorden “luisteren”, “dienen” en “getuigen”. Zo willen ze hun werk doen. Bescheiden, dienstbaar en tegelijk in hun optreden duidelijk over Christus en Zijn betekenis voor de mensen.

IV

Ootmoed en bescheidenheid. Nee, dat is niet bedoeld om de ernst van de boodschap van de bijbel te verkleinen. En het is helemaal niet bedoeld om de betekenis van de Here Jezus Christus te versmallen. Jezus is de enige weg tot behoud. Dat moeten we als kerk blijven belijden, ook bij het joodse volk. Daarvan willen wij getuigen zowel bij Israël als bij hen die nog nooit van God hebben gehoord. Dat Paulus daarbij tegelijk oproept om niet hoogmoedig te zijn tegenover Israël en een houding van ootmoed te tonen, is een appel op ons hart om wel steeds de juiste houding tegenover God en tegenover elkaar te tonen. Dat geldt in ons contact met het joodse volk en evenzeer elders. Ootmoed en kleinheid horen dan bij het ware geloof. U kunt het zien als een les om genade ook echt *genade* te laten zijn. Een oproep om ons blijvend te verwonderen over de plaats die God genadig aan ons geeft in het plan dat Hij eens met Abraham begon.

In de tekst roept Paulus zijn lezers daarbij op tot “vrees” of, anders vertaald, tot “diep ontzag” voor God. Er zullen hier meerdere dingen in meeklinken, die de apostel bedoelt. Maar het heeft ook met grote zorg en vrees te maken. Geen pure angst zonder meer. Wel een waarschuwing voor een verkeerde houding tegenover God. Dat is tegelijk een waarschuwing tegen onszelf en tegen boze neigingen in ons hart. Een waarschuwing om geen zelfverzekerde betweter te worden. Een waarschuwing dat we ons niet boven anderen zullen verheffen. Zeker niet boven Israël.

In de kerk kan een verkeerde zelfverzekerdheid ontstaan, als we trots denken dat we alles in bezit hebben. Wij kunnen ons dan gearriveerd en superieur gaan voelen. Terwijl het leven uit genade, als ingeënte tak, alleen maar door ootmoed wordt gekenmerkt. Alles wat we hebben, hebben wij toch eerst zelf als bedelaars met lege handen van de Here ontvangen?

“Pas daarom op voor hoogmoed”, zegt de apostel, “en vrees voor God”. Als wij niet meer leven van genade, met verwondering en ontzag voor Gods weg, dan zal het met ons gaan zoals met Israël, zodat ook bij ons takken worden weggekapt. Zo werkt Paulus het beeld van de boom uit naar ons, waarschuwend voor Gods oordelen, die ook ons kunnen treffen.

God haat hoogmoed en eigengereidheid tegenover anderen. “Vrees!” zegt Paulus en hij noemt de mogelijkheid dat God ook bij takken kan weggakken met zijn oordeel. Wanneer wij niet meer onze plaats zien en niet meer willen leven van Gods genade voor zondaren, zal het ook met ons verkeerd gaan. Dan zullen ook wij Gods oordelen zien komen. En de afkalving van veel kerkelijk leven in ons deel van de wereld, roept vandaag al het beeld op dat Gods oordelen zich reeds bij ons voltrekken, omdat ons werelddeel niet meer van Gods genade wil leven.

Zo komen we met Paulus' les over de omgang met Israël steeds dichterbij onszelf. Hopelijk zien u en jij dat het hier om een dringende vraag aan onszelf gaat. Wat is ten diepste mijn levenshouding?

V.

Dat Paulus oproept tot "vrees" of "ontzag" kan ook in het bredere verband van dit hoofdstuk gelezen worden. Dan is het een oproep tot blijvende verwondering over de weg die God gaat met Israël tot nu toe. Na twintig eeuwen van lijden en beproeving bestaat dit volk nog steeds, als een wonder en als een blijvend appel om ontzag voor God te hebben. Wij moeten verwonderd Gods trouw zien en Zijn bijzondere weg met Israël en met ons in de wereldgeschiedenis. Daarom eindigt Paulus juist dit hoofdstuk met lof op Gods ondoorgrondelijke wegen.

Het moet duidelijk zijn dat wij geloven in de unieke plaats van Christus als de enige weg tot behoud voor de mensen. Wij geloven dat mensen alleen door Jezus in de realisering van Gods heil delen. Dat blijft waar, maar het is waar *op de manier van vers 20 A: "U staat door het geloof"*. Wij staan door geloof in Christus. Dat wordt nooit iets van onze eigen mogelijkheden. Nooit iets om een zelfverzekerde, hoogmoedige houding aan te nemen. Wij staan *door geloof en door verwondering over de genade* die ons is geschonken.

Door het ongeloof worden takken uit Gods boom weggebroken. Maar het geloof geeft deel aan de sappen van Gods goede boom. Het geloof, dat wil zeggen: *het leven van genade, in nederige afhankelijkheid, als een mens die alleen maar ontvangt wat God geeft*.

De kernvraag is daarom vandaag: leven u en ik echt van deze genade van God voor zondaren? Leven wij van verwondering? En kunnen wij op deze wijze Israël ook brengen tot jaloersheid?

Wanneer wij deze vragen stellen is onze bezinning op Israël geen theoretische kwestie. Een kerkdienst waarin Israël centraal staat, is vandaag een kerkdienst die net als andere kerkdiensten een oefening wil zijn in het leven met God de Here. Het gaat om de beleving van het wezen van ons geloof.

Hopelijk hebt u tijdens deze preek ook de vraag gevoeld die aan u en mij wordt gesteld. De vraag of u en ik werkelijk als zondige mensen van de genade van God willen leven. Het is de vraag of wij ons afhankelijk weten van de HERE en van Zijn trouw. Het is ook de vraag of we telkens weer verwonderd opkijken bij het genadige werk van onze Heiland Jezus Christus, waardoor wij net als Israël een plaats krijgen in Gods heilsplan.

Wanneer dat zo is, loopt het bij ons nooit uit op hoogmoedige zelfverzekerdheid. Dan komen wij met Paulus uit bij ootmoedige lofprijzing voor God: "o diepte van rijkdom, van wijsheid en kennis van God. Uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen: Hem zij de heerlijkheid tot in eeuwigheid".

Amen.